

НАМИСТО

“Віють вітри, віють буйні...”

Лампадне, кліпотливе, сумовите-сумовите світлечко; від нього так і тхне церковним тягучим дзвоном, смачними маківниками, підсмаженими бубликами з трошки липкою та хрустливою шкуринкою.

У хаті вогко, пахне вимитою підлогою, свіжими рядюжками і пиріжками з горохом. По кутках сторожко застигла тиха, таємна півтьма. Тіні ланцюжків од лампадки за кожним кліпанням гноту похитуються, гойдаються на стінах, а святі на іконах ворушаться й закутуються в свої сині та червоні одяги.

На печі душно, черінь¹ пече, жене духом глини й розігрітого кожуха. Але Гринь лежить непорушно, тільки голову виставив з-за завісочки у той загадковий, чудний світ, що починається зараз же за піччю. Все там тепер якесь інше, ніж звичайно: все ніби

¹ Черінь — найжаркіше місце на печі.

таке саме, як удень — і стіл з клітчатою цератою¹, і мисник з розбитою Гриньком шибкою, і зелена в рожевих квітках скриня з горбатою спиною, на якій Гринь їздить верхи в Київ, — все те саме, але якесь воно тепер хитре, прикинке, з одведеними набік очима. Навіть макітра з пиріжками в кутку, накрыта рушником, та сама макітра, з якою Гринь у такому щирому приятелюванні, і та щось таке таємне ховає в собі. А що вже ота чорна, чотирикутна дірка дверей до спальні, то на неї просто дивитися неможливо, така вона загадкова та моторошна!

І то ж отаке діється в його, Гриньовому, царстві, де він владика, цар і бог над речами й людьми, де слово й плач його закон для мами, тата, Гаврика, Рябухи-Саньки, кішки Рудьки, собаки Жульки, для всіх стільців, скриньок, щіток, словом, усього, що там є внизу. Він, владика, тихенько лежить і не сміє ворухнутися, бо там прийшло щось дужче за нього і панує над усім. І всі кутки, стільці, рядюжки, двері, все чисто в змові з тим таємним і дужчим. І через те все вороже до нього, Гриня, все таке потайне, підглядаюче й хитро-застигле. От-от простягнуться з кутка руки й схоплять його.

Гринь скошує очі вниз на стіну, де висить одежа. Там щось ворухнеться, длубається, вимотується з-під темної купи.

— Са-анько! — раптом, несподівано для самого Гриня, зо страхом виривається в нього.

За стіною в маленькій кухні ледве чути брязкіт посуду. Не чує Рябуха-Санька!

Святі на іконах гойдаються собі туди-сюди, як на гойдалці, неначе нічого не помічають. Черевата макітра, накрившись рушником, невинно куняє в кутку. Але вони всі добре знають, що воно там ворухнеться в одежі.

¹Церата — клейонка.

— Са-а'!!.

Брязкіт зупиняється. Клацає клямка дверей, так солодко, з такою полегкістю, так весело клацає сердита клямка.

— Ну, чого там?

Який любий, затишний цей набурмосений голос!

Гринь не знає, що сказати, знає тільки, що йому невимовно любо й легко чути Саньку.

— Ну, чого галасуєш?

— Пи-ить хочу!

— То злізь і напийся. Пан який!

Гринь хмуриться: ач як вона з ним балакає! Коли б вона не пішла в кухню, він би їй показав! Хоч їй аж дев'ять літ, а йому тільки на Покрову буде шість, та він двох таких, як вона, навкулачки подужає. Бо він — Гринь, а вона — наймичка, Рябуха, попихач. І вона не сміє таким голосом говорити до нього!

— Подай сюди води, ти! Рябухо!

— Нехай тобі той, що в запічку, подасть!

І знову клацає клямка, але тоскно і страшно.

“Той, що в запічку”. Хто “той”?!

Тіні ланцюжків, святі на іконах, мисник, макітра, всі знають, хто “той”. Знають, та хитро, сторожко мовчать.

Гринь, кругло витріщивши очі, обережно задом одсувається в глиб печі й сідає в самий куток, щоб з-за спини була стіна. Але на печі майже зовсім темно, тільки по стелі над завіскою та комином хвилями просівається миготливе світло лампадки. У другому кутку печі лежить щось кругле, темне й довге. Що воно таке? А чого ж “той” у запічку? Чи він там усе сидить чи виходить?

Як усі царі та владики, вигнані з свого царства, Гринь почуває жаль до себе, страх, тугу. Самотність його безмежна, гнітюча. А чорне й кругле в другому кутку печі починає ворушитись.

— Са-а'!.. Са-а-нько!!

Клаца клямка, риплять двері. Чорне зразу затихає. Гринь швиденько підповзає до краю печі й виставляє голову. От Саньчина голова в синій хустинці.

— Ну, чого тобі ще? “Санько, Санько”! Чого?

Гринь не почуває себе царем. Тому він навіть води не просить, а жалібно й благально каже:

— Сиди тут, зо мною...

Він не каже, що боїться, що він оточений з усіх боків ворожими силами, що він, владика, не сміє злізти з печі. Але Санька й сама це добре розуміє. Ага, тепер він у неї помочі шукає, тепер він такий тихенький та ласкавий, а голосочок такий жалібненький!

Санька пхикає й повертається йти.

— Саню, не ходи! Са-а'!..

— А диви! Ото буду сидіти тут з тобою! Мені треба тарілки мити.

— Помиєш потім. Сиди тут.

— Аякже. Розумний який! “Потім”. А бити кого будуть?

І Саньчина синя хустка зникає за виступом печі. Гринь уже не може тепер бути сам, — тепер усі ворожі сили, знаючи, що він кликав собі поміч, страшенно розсердяться і зразу кинуться на нього.

— Са-а-анько!!! Е-е-е!..

Санька помалу вертається й, ніби не чуючи плачу владики, порається біля мисника. Гринь затихає. І вона, і мисник, і “той”, всі вони там у змові проти нього. Санька з ними, вона їхня, однакова. А все-таки легше, що вона ходить, стукає, сопе носом.

— Саню, а де Жулька? — м'якеньким, улесливим голосочком питає Гринь.

Санька не чує. Поважно порається біля мисника, зачиняє дверці й хоче йти з хати.

— Са-аню, не ходи. Са-а-ню!

— Ага, тепер “Са-а-ню”. А хто вчора мені в бік виделку засадив? Га?